

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

XXXVII

Уређивачки одбор:

др *Даринка Горђан-Премк*, др *Ирена Грицкаћ*, др *Милка Ивић*, др *Павле Ивић*,
др *Радослав Кайичић*, др *Блаже Конески*, др *Тине Лоћар*, др *Александар Младеновић*,
др *Асим Пецо*, др *Мийар Пешикан*, др *Живојин Сјанојчић*, др *Драго Ђујић*

Главни уредник:

МИЛКА ИВИЋ

БЕОГРАД
1981

О УПОТРЕБЉИВОСТИ ОНОМАСТИЧКИХ ПОДАТАКА ИЗ ТУРСКИХ ТЕФТЕРА

Рад стручњака који нам транскрибују и преводе богате и драгоцене ономастичке податке из турских тефтера треба оценити са пуним признањем, као изванредно сложен истраживачки рад од фундаменталног значаја за низ научних дисциплина. У то сам се уверио прегледајући поближе издања тефтера за област Бранковића од 1455. године (Х. Хаџибегвић, А. Хандић и Е. Ковачевић) и за скадарски санџак од 1485. године (С. Пуљаха), као и изводе из тефтера за црногорски санџак од 1521. и 1523. године, за Херцеговину од 1477. године и за скадарски санџак од 1485. и 1497. године (Б. Ђурђевић)¹. Оријенталиста се у том послу суочава са таквим тешкоћама с каквима се у ствари не срећемо у европској палеографији. Он је пред задатком да одгонетне наш гласовни лик из графиције за коју бисмо могли рећи да је нешто средње између скраћенице и идеограма; из једног консонантског писма које упркос богатству консонантизма ипак нема могућности да тачно представи све наше сугласнике и које је само местимично попуњено указивањем на вокале, често непрецизним; из рукописа у којима је тешко препознати неизразите и слабо диференциране графеме (носене фигуре слова) и дешифровати лигатуре а у којима су по правилу изостављени дијакритички знаци, иако су они за ишчитавање много нужнији него нпр. у нашој или чешкој латиници, јер од њих зависи могућна читања *r-z-ž*, или *s-š*, или *x-ç-c*, или (што изазива највише недоумица) *b-p-t-n-y*.

Посао оријенталисте који издаје ове изворе није дакле само читање, транскрипција и превод, него у великој мери и реконструкција, зналажење елемената о којима рукопис не даје непосредна сведочанства.

¹ *Обласи Бранковића. Ойширни кайсарски йоис из 1455. године*. Приредили Хамид Хаџибегвић, Адем Хандић и Ешреф Ковачевић. Сарајево, 1972. (Св. 1: превод и транскрипција; св. 2: факсимил.)

Le cadastre de l'an 1485 du Sandjak de Shkoder. Présentation, introduction, trans-littération et commentaire Selami Pulaha. Тирана, 1974. (Књ. I: превод тефтера на алб. језик, са пропратним текстом; књ. II: нормализовани текст у арабици, са пропратним текстом на француском.)

Изводи Бранислава Ђурђевића које разматрам објављени су: у *Прилозима за оријенталну филологију* ... I, II и (најопширније) III—IV (Сарајево, 1950—1953) — из тефтера од 1521. и 1523. г.; у *Радовима НД НРБиХ II* (Сарајево, 1954) — из 1485. и 1497. г.; у *Историјским записима XVII* (Титоград, 1960) — из 1477. године. Остављам за посебан разматрање само комплетно издање тефтера од 1521. и 1523. г. (Посебна издања АНУ БиХ IX).

Ово све истичем, мало сликовито, обраћајући се славистичким читаоцима, да се схвати како корекције ишчитавања које ћу сугерисати ни у којој мери не значе довођење у сумњу изванредне вредности радова и стручног успеха њихових аутора; при (донекле тек) предоченим тешкоћама потпуно је неизбежно да део предложених транскрипција и у најакрибличнијем издању буде нералан.

Ако ономастичари не би држали ово на уму него ако би се према подацима извученим из тефтера односили са оним поверењем на које су навикли служећи се обичним славистичким изворима и споменицима, неминовно би упали у заблуде и у извлачење лингвистичких закључака из нералних података. Овај је осврт у првом реду намењен да упозори на ту опасност и да на примерима предочи и илуструје према којим елементима предложених транскрипција треба имати нарочити опрез.

Да би се што јасније видело о којим елементима структуре наших имена графика тефтера садржи јасне или приближне податке а о којима не садржи никакве, пренесићу и ликове речи како су их аутори нормализовали у арабици. Ово могу радити захваљујући томе што су Ђурђев (у Прилозима и Радовима) и Пуљаха поред превода и транскрипције дали и нормализовани препис текста тефтера у арапском одн. старијем турском писму. И сарајевско издање тефтера за област Бранковића садржи снимак оригинала, и то технички веома добар, али је ишчитавање ненормализованог рукописа веома тежак посао за људе без оријенталистичке квалификације, те ћу се углавном ограничити на преносење ових ликова из нормализованих текстова. Ради читалаца и графичара, арабицу нећу преносити директно, него у једној ад нос импровизованој буквалној транслитерацији у латиничко писмо.²

1.

Како се ишчитавање заправо своди на препознавање читавих склопова (било да значе целу реч било њен део) а ређе на читање слово по слово, доста су различити проблеми у антропонимији и топонимији, где је читање доста често повезано са убикацијом, понекад и веома условљено њоме. Задржаћемо се најпре на топонимији, јер смо овде у могућности да упоредимо два читања истог текста — захваљујући томе што је и Ђурђев, пре Пуљахе, објавио податке о Кучима, Бјелопавлићима Хотима и Пиперима из тефтера од 1485. године, а Пуљаха је објавио

² Транслитерација углавном полази од познатих транскрипција, с тим што „вав” и „ја” преносим са W и Y не само у консонантском (e, j) него и у вокалском (y/o, u) значењу; „елиф” је представљен као A, а кад представља графичку протезу испред вокала — као изврнуто A; Ç и C имају основно значење као у тур. латиници (ч, и, а у нашим именима добијају и друга значења); „каф” и „кјаф” симболизујем са K-Q (аналогно албанском); арапски h-знак, који понекад значи наше x а чешће вокале e и a на крају речи, преносим у вокалском значењу као изврнуто E а у консонантском као; H (за друга слова „ха” узимам X). Графичку неутрализацију (изостанак дијакр. знака) симболизујем, где је потребно, подвлачењем слова или употребом ø за B-P-T-N-Y. Поступак се, уосталом, лако уочава из примера, а донекле га илуструје приложени цртеж.

и тај део тефтера. Како је Пуљаха радио имајући већ пред собом рад Б. Ђурђева, нормално је очекивати да разлике значе корекције и допуне ранијег рада, али има подоста и обрнутога односа. Ово на свој начин сведочи о сложености целог овог посла, у којему корак по корак треба смањивати хипотетичност реконструисаних ликова, и у којему ономастичар мора имати у виду сва тумачења, а не само новија. Упоредимо дакле податке Б. Ђурђева и С. Пуљахе.

К W Ç Э (Кучи):

PANTƏ LŞ (тур. графија), транскр. „Панга Љеш” (код Ђурђева) — иста тур. графија, транскр. „Pantalesh” (код Пуљахе).

BRWQNE „Брођине” (Ђурђев) — иста графија, „Brokina” (Пуљаха).

BARDhANY „Барзањи (Bardhanji)” (Ђурђев) — иста графија, „Bardhani” (Пуљаха).

RADWNE „Радуње” (Ђ.) — иста графија, „Radona” (П.). У тефтеру од 1497. г. је RADWN (податке из овог тефтера даје Ђурђев).

BNKQ „Банкаћ(и)” (Ђ.) — иста графија, „Bankeq” (П.). У хрисовулама се помињу *Банкећеве Гладе* јужно од Комова, те је свакако исправно читање *Банкећ* (стерије *Банкећ*). У тефтеру од 1497: BNQQ.

Непрочитано (код Ђурђева) — STANY „Stani” (Пуљаха).

BWTDWS „Бутидос(и)” (Ђ.) — BWTDWSY „Bytidosi” (П.). У тефтеру од 1497. Ђурђев налази BSDWS, те би колебање T/S упућивало на *th*.

LAZRÇY „Лазорци” (Ђ.) — иста графија, „Llazorçi” (П.). На данашњој топогр. секцији је *Лазорца*, у Кучима. У тефтеру од 1497. године: LAZWRCƏ.

В L W P A W L Y Q (Бјелопавлићи):

MARTNYQ „Мартинић(и)” (Ђ.) — MARYNQ „Mariniq” (П.). Написано је, према Ђурђеву, без дијакритичких тачака, што значи да се не разликују T-N-Y, те отуда разлике у читању. Свакако је реалније код Ђурђева, јер су *Марџинићи* познато бјелопавличко село.

ҮWRAZNƏ GRNCY „Вражнегрци” (Ђ.) — ҮWRAŽƏ GRNCY „Ivrazha Grençi” (П.). Ђурђев изричито истиче овакву графију, за разлику од ҮYWRŽƏ GRNÇY 1570. г., те његово читање треба узети као поуздано, иако се село зове *Вражјејрци* одн. *Вражјејрци*.

Х W T (Хоћи):

QQY „Кећи” (Ђ.) — QQ „Geg (Gjegj)” (П.).

THMYR „Тихомир” (Ђ.) — THWMYR „Tihomir” (П.).

МУХАЛНЭ „Михалине” (Б.) — иста графија, „Mihalina” (П.). У тефтеру од 1497: МУХАЛЈАНЫ.

РWBREŽAN „Побрежани” (Б.) — иста графија „Pobrezhan” (П.). У тефтеру 1497: РWBREŽАНЫ.

BWŽAN „Божани” (Б.) — иста графија, „Bozhan” (П.). У тефтеру од 1497: BWŽАНЫ.

ѠWPLANЭ „Уплање” (Б.) — ѠWBLANЭ „Oblana” (П.).

Непрочитано (Б.) — ѠBThWŠ „Ibthosh” (П.).

Непрочитано (Б.) — WYDAGY „Vidagi” (П.). Постоји речница *Видачица*, али је она изван Хота, чак у Братоножићима.

ѠŠPYНЭ „Шпиња” (Б.) — ѠŠBYŠЭ „Ishbisha” (П.). На секцији у Хотима има *Спиња*, и Ђурђев се позива на тај топоним (*Шпиња*).

LWBYÇЭ „Љубице” (Б.) — LWBÇЭ „Lubice” (П.).

P P R L R (*Пијери*, са тур. множ. наставком):

LWTWЭ „Лутова” (Б.) — иста графија, „Lutova” (П.). На секцији је *Лугово*, у Братоножићима.

BRSTÇЭ „Брестица” (Б.) — BRSTCE „Brestica” (П.).

LWŠKЭ ŽWPЭ „Лушка Жупа” (Б.) — иста графија, „Lushka Zhupa” (П.). У тефтеру 1497: LWŠKW ŽWPЭ.

DWBRWYDЭ „Добровиде” (Б.) — иста графија, „Dobrovida” (П.).

DWBRWYDЭWYQ „Добровидевићи” (Б.) — DWBRWYDЭ DYQR „Dobrovida tjetër” (П.). Биће у праву Пуљаха, што значи да је код Ђурђевова графичка забуна, укључивање турске речи DYQR (diğer) „други” у топоним. Исто се поновило код QLWPWD.

BLYZNЭ „Близна” (Б.) — BYZNW „Bizino” (П.). На секцији је *Близна*, у Пиперима, чиме је подупрта транскрипција Б. Ђурђевова.

MYŠWKЭ „Мишока” (Б.) — иста графија, „Mishuka” (П.). На секцији је *Мишока*, у Пиперима.

ѠSTNЭ „Стијена” (Б.) — иста графија, „Stijena” (П.). Читање је олакшано постојањем села *Стијена* у Пиперима.

ZAWALЭ „Завала” (Б.) — иста графија, „Zavala” (П.). *Завала* је и данас пиперско село, а у тефтеру од 1497. стоји ZWALЭ.

XRASNYÇЭ „Храсница” (Б.) — иста графија, „Hrasnica” (П.). *Храсница* је комунско земљиште у пределу пиперског села Мрке (Ђурђев према Брдељановићу). У тефтеру 1497: HRASNYÇЭ.

PWTKRŠ „Поткрш” (Б.) — иста графија, „Potkrish” (П.). На секцији је, у Братоножићима, *Појкрш* (Братоножићи су у ово доба припадали Пиперима).

MWRAÇYÇЭ „Морачице” (Б.) — иста графија, „Moraciça” (П.). На секцији је *Морачица*, у Братоножићима.

RYCYÇE? „Рјечица?” (Ђ.) — BRSTÇYÇE „Brestçica” (П.).

BWGA? „Бога?” (Ђ.) — иста графија, „Boga” (П.).

BWŠAT „Бушат(и)” (Ђ.) — иста графија, „Bushat” (П.).

GWSTQ? „Гостић(и)?” (Ђ.) — GWŠYQ „Gojshiq” (П.).

MRKE „Мрке” (Ђ.) — иста графија, „Mërka” (П.). На секцији су *Мрке*, у Пиперима.

QLWPWD „Челопод?” (Ђ.) — иста графија, „Klorod” (П.). У Братоножићима је, према секцији, село *Клојои*, што отклања недоумицу, изазвану вишесзначношћу слова Q (кјаф).

QLWPWDWYQ „Челоподевић(и)” (Ђ.) — QLWPWD DYQR „Klorod tjetër ” (П.) (Клопод други), иста забуна као под DWBRWYDE.

RWGAME „Рогаме” (Ђ.) — RWGAM „Rogam” (П.). На секцији су *Ројами*, у Пиперима.

BWLE SSTRÉ „Бољесестре” (Ђ.) — PWLE PSTRE „Polepestra” (П.). У праву је Ђурђев, на секцији је *Болесесџра* (у Братоножићима).

Непрочитано (Ђ.) — SEVWSNCÉ „Seoshnica” (П.). Добро је одгонетнуо Пуљаха, само што уместо N можда треба читати T (разлика само у дијакр. тачкама), јер је у Братоножићима *Сеошишница* (према секцији), а тај је облик лингвистички логичнији.

Надам се да ово поређење речитије од било каквог вербалног упозорења упућује ономастичаре на опрез при употреби грађе из тефтера. Треба имати на уму да Пуљаха своју транскрипцију даје у оквиру превода на албански језик, што утиче на лик речи, али је знатан број и стварних разлика у читању и тумачењу.

Ономастичари се већ на предоченим примерима могу уверити у велику окрњеност података о структури имена у писму турских тефтера где ниједан вокал није поштеђен од изостављања и недоследног представљања, где су честе појаве мешања звучних и беззвучних (а и других) сугласника итд., те и кад се погоди на која је слова писар мислио, остаје много замки и недоумица.

2.

Из богатог топономастичког материјала који садрже разматрани радови издвојићу само неколико илустративних примера. Аутори издања нису се ограничили само на транскрипцију, него су посвећивали много пажње и идентификовању имена одн. објеката, њиховој убикацији и утврђивању веза са очуваним топонимима. Нарочито је подробно истраживао ову проблематику Б. Ђурђев (за подручје Старе Црне Горе и Брда), постижући у томе несумњив успех, и тек би подробни попис црногорске микропонимије дао прилику да се потражи одговор на још које од преосталих питања. Додаћу овде само две-три напомене.

— BLÇЭ (1497, у Пиперима), где Ђурђев помишља на лик „Бјелице”, биће Бџлче, тј. познато место *Биоче*. Не треба да нас збуњује чување сугласника *л* на крају слога у ово доба, јер се турски тефтери понекад ослањају на словенску писмену традицију, дајући архаичније облике од оних који се очекују према развоју наших дијалеката.

— BWRNY, BWRYN „Бурине?” (Ђурђев, 1521. и 1523, у Команима) пре треба нормализовати као BWŽYN (успостављајући изостављени дијакритик), јер у Доњим Команима постоји предео *Бужине* или *Бужина*.

— ZWR (1521. и 1523, у Малоншићима), за које Ђурђев не налази одређено читање, треба и прочитати као једноставно *Зор*, јер постоји *Зорски Луј* (на секцији, јужно од Служа).

— XLAPWЭ (1521, 1523. и 1570, земљиште у Малоншићима) биће да треба тако нормализовати (а не ÇLAPWЭ, претпостављајући да су изостављене дијакр. тачке). Најме, вероватније је читање *Хлајова* него „Челапова”, „Чланова” (нагађања Б. Ђурђева), јер је *Хлај* било обично име, а његов траг можда имамо у топониму *Лайомей* у Доњим Команима.

— BLWÇAN (1521, 1523. и 1570, у Малоншићима) по свој прилици треба прочитати као *Балочан(и)* а не „Бјелочани” (Ђурђев) и идентификовати га са команским селом *Балоче* или *Балочи*.

— DRAGWMYL DW (1521) или само DRGMYL (1523) занимљиво је као илустрација слободног варирања записивања, а и као несумњив податак о етимологији ћеклићког топонима *Драјомидо* (од антропонима *Драјомил*).

3.

Знатно више прилике за дискусију даје топономастичка грађа С. Пуљахе. Треба истаћи да је употребу грађе (и топономастичке и антропономастичке) аутор коренито олакшао, дајући поред нормализације и транскрипције и исцрпан регистар, по коме се могу у албанској транскрипцији и у нормализованој арабици наћи сви помени имена у извору; на многу места указано је на данашње име места, као и на проблеме читања и нормализације. Овом приликом ограничићу се на само неколико напомена, у складу са наменом овога осврта.

— TRƏYWPOLYƏ „Трејоролја”. Пуљаха истиче одсуство дијакритика, што значи наутрализацију Y-B-P-T-N, допуштајући као могућно читање „Тгероролје” и повезујући топоним са савременим Тројора. Недоумице нас ослобађа Дечанска хрисовуља, где се алтинско село зове *Трџбойоле* (са очигледном структуром: *тџрџб-ити* + *йоле*), што значи да је у тефтеру поштован изворни лик и да је непрецизност чисто графичка појава.

— BWNWŠWÇY „Bonoshuçi” (ова алб. транскрипција код нас би била „Боношучи”), што аутор повезује са местом „Ponosheci” зап.

од Баковице. Топоним који се и до нашега доба одржао у нашем језику као *Пуношевац*, познат је из старосрпских повеља у облику *Плношевици* (од антропонима *Плнои*), а на топогр. секцијама гласи *Поношевац* (са *о* уместо *у* од вокалног *л*, што ће бити под утицајем албанског језика). Према томе, *W* у суфиксу има консонантско а не вокалско значење, те графију из тефтера треба прочитати као *Пуношевици* (евент. *Поношевици*). В уместо *P* (ако у тефтеру постоји дијакр. тачка) спада у уобичајено мешање звучних и беззвучних сугласника, што није потребно преносити у предложено читање.

— *SLWYANY* „*Slojani*”. У београдским Ономатолошким прилозима *II* претпоставио сам да име суседа Грмочела из Деч. хрисовуље не треба читати „*Ливљани*” него *Сливљани*, чему одговарају данашњи *Скивјани*. Недалеко од Грмочела био је и *Добрч(и) Дол*, што је у Пуљахином издању тефтера *DWBRYÇĀ DWL* „*Dobriča dol*”, део истог тимара којег и „*Слојани*”. Тиме Пуљаха пружа још један аргумент за моју претпоставку, јер све говори у прилог томе да име из тефтера треба прочитати као *Сливјани* (консонантско *W*), повезујући га са именом из хрисовуље.

— *TWDWRYXWÇY* „*Todurihoçi*”, на другом месту *TWDRYÇWÇY* „*Tudurihoçi*”. Очигледан је идентитет са катуном *Тудоричевици* из Дечанско хрисовуље (вероватно данашњи *Турићевац*), а транскрипција је речита илустрација тешкоћа које задаје графички однос *X* (често за наше *x*), *Ç* (најобичније представљање нашег *ц* и *ч*) и *C* (турско *и*, али се поред тог значења примењује и за наше друге африкате), а такође чињеница да *W* једнако може значити вокале *о* и *у* и сонант *в*.

Било би још доста основа за дискусију и прецизирање топономастичких података из Пуљахиног издања, али се надам да ћу се тиме позабавити другом приликом, повезујући разматрање података из тефтера са обрадом топонимије из старосрпских повеља.

Не могу се овде упуштати ни у разматрање топонимије тефтера за област Бранковића, где су сарајевски оријенталисти постигли несумњив успех у идентификацији и убикацији топонима, иако би и овде било занимљиво разматрање односа имена из тефтера и из повеља (уп. однос *Кладородница* према *Кладорубница* из Деч. хрисовуље, или *Белашница*/*Јелашница* према *Јелашца* у Светостеф. хрисовуљи, или *Никодим* према *Некудим* у повељи — и сл.).

4.

Док су топографска имена непрецизношћу записивања погођена по правилу појединачно а успешна убикација омогућава тачно читање и најшкртијег записа, дотле се у антропонимији неутралишу читаве категорије имена. Ни у потпуно стандардном запису, у ком није остало нејасно и без дијакритика ниједно слово, не могу се разликовати неки битни форманти, нпр.:

ој/уј (Радојко-Радујко и сл.), *он/ун* (Радонко-Радунко), *ом/уш* (Радош-Радуш, Драгош-Драгуш), или:

Бод-/Буд- (Бодин-Будин), *Бој-/Буј-* (Бојан-Бујан, Бојко-Бујко), *Вој-/Вуј-* (Војин-Вујин, Војко-Вујко), *Добрав-/Дубрав-*, и уопште имена у којима је носилац разлике *о-у*.

Изостављање дијакритичких тачака, које је у записима личних имена готово општи обичај писара (како видимо у снимку тефтера од 1455. године, знатно више него кад се записују земљописна имена), коренито увећава списак неутрализација, нпр.:

ој|он|ош|уј|ун|уш, ен|еиш, ос|ус|ош|уш, ас|аш, или:

Брај-/Бран-/Браиш-/Трај-, Бел-/Јел-, Груб-/Груш-, Даб-/Дај-/Дан-, Љуб-/Љуш-, Пеиш-/Пеј-/Нен-, Приб-/Приш-, Рај-/Ран-/Раиш- итд.

Непрецизност у преношењу наших сугласника, изостављање и замена вокала (уз нарочито слободан однос према крајњем вокалу), уз често недовољно читко писмо — даљи су разлози који доводе у сумњу диференцираност имена. Појављује се нпр. опасност мешања имена типа *Бојица-Бојча-Бојче, Радоје-Радоша-Радоња* (па и *Радун, Радуш, Радуј*) и многих других.

Јасно је онда да издања која садрже потпуне спискове имена морају бити веома проткана хипотетичним, а онда неизбежно у знатној мери и нереалним подацима. Сигурно је да ће онда бити и доста разлике између разних аутора, нарочито кад могу бити под упливом асоцијација на имена која аутор познаје из других извора (из новије ономастике, из повеља и др.); кад су у питању на једној страни српскохрватска а на другој албанска издања, може бити и различитог уплива домаћег ономастичког фонда. Вероватно би се и статистички показатељи битно разликовали код појединих аутора, тј. не би зависили само од статистике стварних граfiја у тефтерима него и од одређења приређивача.

На одређене хипотетичне поступке упозоравају нас сами аутори издања, те неће бити сувишно да то мало размотримо.

— Приређивачи тефтера за област Бранковића, не могући разликовати *Рајко* и *Ранко* (због изостављања тачака), одредили су се за *Ранко*. Избор никако неће бити оправдан. Довољно је било где отворити Дечанске хрисовуље (изд. П. Ивић и М. Грковић), па ћемо наићи на име *Рајко* (нпр. на стр. 37. ДХ II нашао сам га седам пута, без икаквог посебног бирања странице), а *Ранко* једва да ће се наћи, јер је то име добило учесталост тек после губљења *х*, наслеђујући често име *Хранко* (присутно и у ДХ и у тефтеру). Истина ни име *Ранко* није искључено за старије доба, јер се не мора изводити од *хран-*, али би старије потврде на које се позивају аутори речника вредело проверити, нарочито кад је реч о штампаним изворима, јер штампари у старословенском слогу често мешају *и* и *н*. Пуљаха је очигледно друкчије поступио, јер у његовом регистру налазимо преко 150 потврда за *Рајко* а ниједну за *Ранко*; може се можда сумњати у реалистичност такве искључивости, али је вероватноћа свакако боље погођена него у сарајевском издању.

— Сарајевски аутори су се између могућег *Брајан* и *Трајан* (како истичу у предговору) одредили за *Трајан*, док се Пуљаха у сличној

недоумици (*Брајан*, *Брајан* или *Требан*, а „*Трајан*“ оц и не помиње) одлучио за *Брајан*. Овде је теже одређено судити, али би се рекло да је *Брајан* реалније (у ДХ се почесто среће *Брајан*, али ћемо тек кад се објави дисертација Милице Грковић о антропонимији у ДХ моћи извршити реална упоређивања).

— На основу само на једном месту нађених дијакритичких тачака у графици PRPYЭ (тачке овде омогућавају разликовање В-Р-Т-Н-У) Пуљаха је и неутрализоване графици реконструисао као „Ргерја“. Он је отишао и корак даље, па је на основу тога и графију у којој ништа не смета да се нормализује као PRYBAÇ и прочита као *Прибац* (довео у везу са „Ргерја“ и реконструисао као „Ргерјаç“ (девет потврда, док је *Прибац* остало без својих потврда). То је свакако нерeално.

— Исто тако је Пуљаха, вероватно тачно протумачивши на два места графију BYLE као женско име *Бјела* (потврде су из Полимља, где се ијекавизам очекује), проширио то читање и на низ случајева где пише BLE, укључујући потврде из метохијских места. Треба, дакле, имати у виду да се на основу реконструкција у овом издању (*Вјела*, *Вјелина* и сл., а исто тако ни на основу оних које имају екавски лик) не смеју извлачити никакви закључци о изоглоси ијекавизма, него се можемо ослонити само на графици у арабици.

5.

Својим регистром и издавањем нормализованог текста Пуљаха нам је омогућио дискусију и о другим његовим читањима. Одсуство регистра у сарајевском издању чини да не можемо директно упоређивати поступке, те ћемо се овде задржати практично само на грађи Пуљахиног скадарског тефтера од 1485. године.

„Prenush“ фРАФWS̆ (са неутрализацијом В-Р-Н-Т-У на месту ф), у Мојстиру, метохијски Подгор, биће вероватније нормализовати нпр. као BRATWS̆ (него као PRANWS̆) и прочитати *Брајнош*.

„Spraviliç“ VSPA WYLÇ је свакако *Спавилац* одн. *Спавилци*, позната феудална титула, која се изгледа претварала у име (в. у Речнику личних имена код Срба Милице Грковић, под Ставило). Овде је WK WLD VSTAWYLÇ *Вук син Спавилца*.

„Brisav“ BRYSAW свакако је *Берисав*, евент. *Борисав* (е се по правилу изоставља, а о понекад).

„Breshal“ BRŠAL ће исто тако бити *Берисаљ* (GRWBAÇ WLD BRŠAL *Грубач* или *Грубач син Берисаљ*).

„Dabzhiv“ DABŽYW, са много потврда, свакако је *Дабижив* (само графичко изостављање и).

„Gropko“, „Gropsha“ бар са исто толико права можемо прочитати као *Грујко*, *Грујша*, нпр. MYWKW WLD GRWPŠE (у Шекулару) *Миоко син Грујше*. Ако је без дијакритика, могло би се читати и *Грубеша*, *Грујша* и сл..

„Prebil” PRBYL (десетине потврда) требало је транскрибовати са *Прибил*.

„Priboi”, „Radoi” итд. (мноштво потврда), уз понеку потврду за „Priboja”, „Radoja” и сл., а без имена на *-oje* — свакако је нереално. У ствари ће бити обрнуто, и чисто је графичка појава што се/мена типа *Родоје* пишу као RADWY (RADWYЭ), те нађене потврде по правилу треба схватити као *Прибоје, Родоје* итд.

„Radsav” са многобројним потврдама, неколико и за „Radslav”, уз још чешће „Radosav” и „Radoslav”, а без „Radis(l)av” — по томе се Пуљахино издање изразито разликује од сарајевског, где доминира *Радислав*, уз спорадично *Радослав*, а тип „Радс(л)ав” нисам уочио. Име *Радослав* било је у старосрпско доба често, а *Радислав* изгледа није: нема га у Даничићевом Речнику из књижевних старица српских, а у Речнику Милице Грковић најстарије су потврде управо из тефтера за област Брањковића. Графије које сарајевски приређивачи транскрибују као „*Радислав*” у тефтеру су записане без спојног *и*: RADSLAW. Према томе је „*Радислав*” у овом тефтеру у погледу спојног вокала исто што и Пуљахино „*Rads(l)av*”. Вероватно је нереално и једно и друго: нити ће у то доба бити таква превага спојног *-и-* над *-о-* какву показује транскрипција сарајевских оријенталиста, нити се Пуљахино „*Rads(l)av*” може помирити са фонетским законитостима. По свој прилици, у тим графијама по правилу треба видети скраћено писање имена *Радос(л)ав*. Слично томе, у Пуљахином „Prersaliq”, „Bransav” и сл. треба видети *Прибисаљић, Бранисав*. — Што се тиче имена „Radosa” (код Пуљахе), можемо га нормализовати као RADWŠA и прочитати *Радуша* кад значи жену (као на стр. 1. тефтера), а као мушко име остаје нејасно.

„Radosna”, са много потврда, значи непогођену нормализацију. То је, свакако, *Радосна* (ово име Пуљаха не региструје), можда делом и *Радохна*, јер се Š (емфатично) и X доста слично пишу.

За илустрацију проблематике коју отвара ономастика у издању скадарског тефтера надам се да је и ово довољно, а темељни претрес изискивао би много посла и простора. За ово, уосталом, недостаје још један битан део стручног апарата: подаци о томе кад су дијакритичке тачке нађене у рукопису а кад их је успоставио аутор (понекад је на ово указано у фуснотама, али је то далеко од потпуних података). Треба додати да се примећују и штампарске грешке (нпр. „Radov” у регистру а „Radovan” у тексту, „Priboi” према PRYBW и сл.).

6.

Антропономастичка патронимска формула, којом се обвезници именују помоћу имена очевог, није јединствена у тефтерима, него има неколико варијација:

1. а. WK RADWSAW — нулта формула, просто ређање имена:
Вук Радосав;

6. WK WLD RADWSAW — исто, али додато изричито „син” (veledi): *Вук син Радосава*;

2. WK RADWSAL, WK WLD RADWSAL — помоћу присвојног придева на *-јь: *Вук Радосаљ, Вук син Радосаљ*;

3. RADWNЭ MLWYW, RADSLAW WLD VYWANW — такође помоћу придева, али на -ов/-ев: *Радоња Милојев, Радослав син Иванов*;

4. RADĚŠYN NYKWLQ, NYKWLЭ RADWSALQ, NYKЭ WLD RADWSALQ, BLAN RAYKWYQ и сл. — помоћу наставка -ић, додатог непосредно на основу имена или на присв. придев, понекад и овде са „veledi”: *Радашин Николић, Никола Радосаљић, Ника „син” Радосаљић, Бџлан Рајковић*.

Судећи по примерима које Ђурђев понегде наводи из црногорских тефтера од 1521. и 1523. године, тамо доминира нулта формула (1a): Алекса Божидар, Влатко Богдан итд. У тефтеру за област Бранковића готово је редовна формула 1б (Владо син Божидара), са местимичним придевским примерима (тип 2 и 3). У скадарском тефтеру од 1485. године влада, међутим, велика разноликост; нпр., сви су типови заступљени у списку Бјелопавлића.

Приређивачи разматраних тефтера нису препознали придевски карактер формуле 2, па преводe нпр. „Милорад, син Радосала” (Ђурђев), „Радоња, син Богосала” (сарајевски оријенталисти), „Radosavi, i biri i Vukosalit” (Пуљаха); *Бојосаљ* је, у ствари, сведочанство о имену *Бојос(л)ав*, а не ново име. Хаџибегич, Ханџић и Ковачевић учили су облике на -ов у тефтеру за област Бранковића, док су у Пуљахином издању и они остали незапажени. Очигледно је, међутим, да их и тамо има, да нпр. у списку Бјелопавлића „Radonja Melojo” (MLWYW) и „Ivan Petro” (PTRW) треба прочитати као *Радоња Милојев, Иван Пејтров*, а исто тако ће RADWNYЭ WLD PAWLW бити *Радоња син Павлов* (код Пуљахе: *Radonja, i biri i Pavlos*”, где је -s алб. наставак). У графици тефтера само се делимично могу препознати придевски наставци, јер не знамо треба ли прочитати *Радован* или *Радовањ, Ђуро* или *Ђуров, Бојко* или *Бојков* итд.

7.

Како је Ђурђев (у Историским записима XVII, само у сх. транскрипцији) објавио списак Бјелопавлића од 1477. године, а Пуљаха објављује попис из осам година млађег извора, занимљиво је упоредити два списка, тим пре што у првом извору нису дата имена села него главара (па се упоређењем омогућава убикација), а у другом обрнуто: именована су села а не и старешине. Зато ћу навести имена за која налазим да се понављају.³

³ Знаком ~ повезујем лично име са именом оца кад је и ово друго записано у основном облику (овде без обзира на то да ли је употребљено WLD „veledi”-син, или се име лично и очево просто ређају, или се преко брата долази до имена оца).

Цемат војводе Радосава = Вражегрнци:

Радоња ~ Богдан (Ђурђев), Radona ~ Bogdan (Пуљаха); боље је *Радоња*. — Ратко (у писму: Радко) ~ Радован (Ђ.), Rajko ~ Radovan (П.); разлика је вероватно отуда што су на Т изостављене дијакр. тачке, чиме се неутралише са У. — Добрац ~ Брајко (Ђ.), Dobrič ~ Branko (П.); опет вероватно граф. неутрализација. — Вукаш ~ Вејко (Ђ.), Vukashin Vojković (ВУКВУО, П.); биће исти човек, иако изв. сумњу изазива неједнакост *Вукаш/Вукашин*, док „Вејко” вероватно треба поправити у *Војко* (или пак оба патронима у *Вујко, Вујковић*).

Цемат Николе Павловића = Д(и)митровићи:

Ђурађ ~ Грушко и Драгоња ~ Грушко (Ђ.), Gjuro ~ Gropko и Драгоја брат му (П.); разлика Драгоња/Dragoја вероватно због граф. неутрализације N-Y. — Андрија ~ Радоња (Ђ.), Andrija Radonič (П.). — Радјеља Ковач (Ђ.), „Radla, i biri i Kovačit” (П.); исправно је *Радеља*. — Радосав ~ Божад и Димитрије ~ Божад (Ђ.), Radosav ~ Burad и Dimitri брат му (П.); *Ž* се разликује од R само по надредним тачкама. — Радосав ~ Вукча (Ђ.), Radosav ~ Vukča (П.). — Рашко ~ Кале (Ђ.), Rashko ~ Kola (П.). — Иван ~ Вук (Ђ.), Ivan ~ Vuk (П.). — Вукосав Љеш (Ђ.), Vukosav Llesh (П.). — Радич ~ Нико (Ђ.), Radič ~ Nika (П.). — Радич ~ Богосав (Ђ.), Radič Bogosalič (П.); *Радич Бојосаљих* и горе *Андрија Радоњић* примери су употребе наставка *-ић* у значењу очинства, а не презимена. — Богић ~ Ђурађ (Ђ.), Bogič ~ Gjorgj (П.). — Добрашин ~ Брајан (Ђ.), Dobrashin ~ Brajan (П.). — Павко ~ Божидар (Ђ.), Javko ~ Bozhidar (П.); граф. неутрализација (*фавкв*, где уместо *ф* може бити В-Р-Т-N-Y), али је сигурно *Павко*, јер се у бјелопавлићком роду Митровића-Димитровића традиција посебно веже за Бијелог Павла, па је природно да се име често понавља. — Божидар ~ Милан (Ђ.), Bozhidar ~ Milan (П.).

Цемат Станише Радељина = Мартињићи:

Радосав ~ Ђурица (Ђ.), Radosav ~ Gjurač (П.). — Голуб ~ Радојко (Ђ.), Gulup ~ Radonko (П.); граф. неутрализација N-Y, а могао би исто тако бити *Радунко* одн. *Радујко*, док је прво име свакако *Голуб*. — Жутац ~ Михал (Ђ.), Rugač ~ Mihal (П.); вероватно је исто име, са неком забуном у Т-G, док је однос *Ž-R* редовна граф. неутрализација. — Радоња ~ Божидар (Ђ.), Radonja ~ Bozhidar (П.). — Ђуро ~ Остоја (Ђ.), Gjurač Stovič (П.); у првом имену је ваљда разлика у слободној примени хип. наставака, а у другом ће бити код Пуљахе непрецизна транскрипција графицијe ASTWYQ (почетно *o* се чешће представља са VW, док се VSTWYQ може прочитати и као *Сџојић* и као *Осџојић*). — Вук ~ Ђурађ (Ђ.), Vuk ~ Gjuro (П.); *Ђуро* у овом и претх. примеру сведочи о ширењу хипокористика на *-o*, који су раније били ретки. — Радјеља ~ Никола (Ђ.), Radula ~ Nikola (П.); *Радеља* или *Радуле*, али биће у питању иста особа.

У Вражегрнцима смо дакле нашли да су се поновила само четири имена, од 44; друга два насеља пролазе нешто боље: идентификује се готово четвртина свих имена (било их је у Димитровићима 67, а у Марти-

нићима 33). Ако би се тај проценат и нешто повећао кад би се тачно ишчитала сва имена⁴, ипак је сигурно да ово сведочи о бурној смени становништва у тих осам година. Подударање имена ипак је довољно да се сигурно идентификују џемати са насељима; поменимо још да се међу Мартинићима налази Миљко Бубић („Melko, i biri i Bubqit” по Пуљахи), што је занимљиво у вези са предањем о роду Бубићима у Бјелопавлићима.

Четврти бјелопавлићки џемат из 1477, Богдана Угљешина, не потврђује се у каснијем списку, што значи да ово насеље из неког разлога није ушло у попис Бјелопавлића 1485. године.

8.

Можда неће бити сувишно да као илустрацију општег лика антропомастичке грађе у овим тефтерима и илустрацију сразмере између сигурнијих и проблематичних ишчитавања наведем по један континуирани одломак (део списка обвезника) из оба тефтера, предочавајући и алтернативне могућности читања, поред читања за које су се определили аутори издања.

Из Пуљахиног издања узмимо (насумце) део списка домаћина васојевићког села Велика. Имена (кад изгледају јасна) транскрибујем са албанске ортографије; уместо формуле „син тога и тога”, која принуђује на мењање основних облика записаних у тефтеру, употребљавам и овде знак ~ (што ће изретка бити потребно, јер овде доминира формула без WLD):

Бојко Иван, Радич брат му, Владислав син му, Осјоја Бојдан („Stoja” код Пуљахе, што је такође могућно), Радосиџа („Radosna”) Радосав, Вук брат му, Радоња Миросав, Владисав Обрад, Радоња („Radona”) Сивџан, Никола Иван, Д(и)митришин син му, Радан брат му, Вук син му, Бојко Рајко, Радосиџа брат му („Radosna”), Бљловац Дабџив („Bjelovaç” BLWAÇ, „Dabzhiv”), Радич Боја, „Bosa Dobrdo” (? вальда у значењу „Добродољанин”), Никола син му, Божидар Ђуран, Радич брат му, Владисав брат му, Вучерин („Vuçrin”) ~ Осјоја („Stoja”), Никола Раденко, Вук Доброје („Dobroi”), Радмил Прибил („Prebil”, PRBYL), Радић брат му, Д(и)митиар („Dimitri”, DYMTR) брат му, Раиша Прибил („Prebil”), Вукашин брат му, Божидар Радосиџа („Radosna”). Радеш („Radsh”) Младен, Радоња Бљлак („Pljaku”, граф. неутрализација Р-В, а -и је флексија изазвана албанском транскрипцијом), Радоња Осјоја („Stoja”) Бојоје („Bogoi”) брат му, Милеџа Сивџан, Оливер („Olivir”) зет му, Радован Бојосав („Radovan Bogosali”, где је -i алб. наставак), Радич Бојоје („Bogoi”), Рајко брат му, итд. — Уместо Бојко може се читати и Бујко, а при изостанку дијакритика и Бујико, Бунко. Исто тако, графију

⁴ Мислим да би се у горњи списак подударности (у Димитровићима) слободно могао додати и Ђурђевљев *Миоџиш Радеља* а Пуљахин *Мјуш* којему је брат *Radovan Dadla*. Арапска слова R и D доста су слична, а већ смо видели да је *Радеља* код Пуљахе *Kadla*. Биће тачна транскрипција Б. Ђурђевога, само што је боље *Миоџиш* него *-уш*, јер је у Деч. хрисовуљи нађено *Милџиш* (в. у речнику М. Грковић). Од *Миоџиш* до *Мјуш* води превид наговештаја сугласника T.

РАФКВ можемо прочитати као *Рајко-Рајко-Ранко*, а RADWФЗ као *Радоња, Радоје* или *Радоша* (Пуљаха: „Radona”).

Из тефтера за област Бранковића даћу део списка домаћина у Чабићу (место крај реке Клине у Метохији). Овде ћемо, захваљујући фото-издању, моћи директно упоредити транскрипцију са сведочанством извора и видети шта је нађено код писара а шта су морали реконструисати приређивачи. Имена наводим најпре у транскрипцији Хаџибегвића-Ханџића-Ковачевића, а затим (подвучено) у транслитерацији коју сам вршим упоређујући транскрибована имена са факсимилом и додајући покоју напомену о могућном друкчијем читању (као и горе, знаком ф симболизујем неутрализовано В-Р-Т-Н-У):

Поп Новак (*фwф фwак*). — Божидар, његов син (*фwздар*). — Радислав, син попа (*radslaw wld фwb*); можда пре *Радослав*. — Рајан, син Борчина (*rafan wld фwрхfn*, тј. BWRСYN). — Дојчин, син Мила (*dwфхfn wld mylа*); ном. је вероватно *Миле*, а таква су имена имала у промени проширење *-eи-*. — Влкослав, син Радислава (*wlkwslaw wld radslaw*); можда *Радослав*. — Димитриј, син Степана (*dmфry wld vффan*). — Бранко, син Степана (*фrafko wld asффan*); може бити и *Брајко, Брајко*, па и *Трајко*. — Радислав, син Новака (*radslaw wld фwак*); опет неизвесно *Радислав-Радослав*. — Владислав, син Петра (*vwladslaw wld ффan*). — Радоје, син Ивана (*radwye wld vфwan*). — Јован, син Годора (*фwan wld фwдр*). — Биле, његов брат (*bylа*); слабо је засведочено ово име те би се пре помишљало на основу *бѣл-*. — Радован Глумац (*radwan glwmtx*). — Бољан, син Новака (*фwlan wld фwак*); може бити и *Толан*. — Богослав, син Брајана (*фgwslaw wld ффan*); овде се аутори нису определили за *Трајан*, како су најавили у предговору (долази у обзир и *Брајан*). — Пријо, син Милоша (*фрфw wld mlws*); могућно је и *Прибо*, па и *Тришо*. — Берислав, син Богдана (*фrslaw wld фgдан*). — Новак, син Сокића (*фwак wld gwкфq*); није познато име „Сокић” из других извора. — Радислав, син Новака (*radslaw wld фwак*), нећемо више понављати примедбу уз *Радислав*. — Влота, син Иђана (*wlkwфa wld vфqафa*). Није познато име „Иђан” и врло је хипотетично читање; неће нам помоћи ни слично транскрибовано име „Иђешко” *vqskw* (у селу Бурнику) да разаберемо структуру имена. Није сигурно ни *Влкоша-Влкоје*. — Радица, син Ниноја (*radфx wld ффwфa*). Ако сам добро разабрао графију првог имена (без крајњег вокала), пре би било *Радици* (RADYС). Друго име пре ће бити *Неноје*. — Радоња, његов брат (*radwффa*). — Берислав, његов брат (*brslaw*). — Дабижив, син Бојца (*daфрфw wld фwфac*). — Трајче, син Прија (*фrafхa wld фрфw*); за друго име в. горе; за прво би основа могла бити такође *Брај-, Бран-, Брај-*, а суфикс *-че, -ча, -ица*. — Радислав, син Прибине (*radslaw wld фрф . . .*, не разазнајем крај графије). — Годор, син Васиља (*фwдр wld wasl*). — Петран, син Грубана (*ффan wld грwфan*). — Трајан, син Сокола (*фрафan wld skwl*); о избору *Трајан-Брајан-Брајан* већ смо говорили у одељку 4. — Вук, син Боговца (*wk wld фwгaww*); постојало је и име *Бојаван*, па нема разлога да *-aw-* из тефтера претварамо у *-ов-*. — Радислав, син Станимир(а) (*radslaw wld vсфaфmфr*). — Рашко, дошлац (*raшkw dwslx*). — Божидар, син Веселина (*фzдар wld wslfn*). — Радислав,

син Била (*radslaw wld ffla*), в. горе. — Радица, син Била (*radfxa* или *radfx wld ffle*), в. горе. — Милош, син Радислава (*mlws wld radslaw*). — Димитриј, његов брат (*dymfry*). — Ђурађ, син Стојина (*qwrq wld vsfwffn*). — Новак, син Бојца (*fwak wld fwfax*). — Оливер, син Димитрија (*vwlfwr wld ddmfry*). — Никола Сокић (*fkwlə swkfq*); по овоме као да већ поменуто „Сокић” није име него очинство. — Степан, син Маринчета (*vsffan wld marffxa*); у неутрализованом графичком тешко је разликовати *Марин-* и *Марјин-* (*marff-*: MARYN или MARTN). — Бранко, син Брајана (*frafkx wld frafan*), в. горе за оба имена. — Радоња, син Бољана (*radwffə wld fwlan*), в. горе за *Бољан*. — Стајихна, син ковача (*vsfafhfə wld kwac*). — Божидар, син Веселице (*frdar wld wslfxə*). — Грубац, син Радоње (*grwfax wld radwffə*). — Ђурађ, син Богослава (*qwrq wld fgwslaw*). — Раја, син Станише (*rafə wld vsfafə*). — Данче, његов брат (*dafxe*); може бити и *Дайч-*. — Степан, брат Божидара (*vsffan fradr fwzdar*). — Богдан, брат Новака (*fgdan fradr fwak*) — итд.

Ако сам и упао у неку грешку у разазнавању и транслитерацији графема, овај преглед показује колико загонетака морају решавати оријенталисти и пошто савладају чисто палеографски део посла. Део тих загонетки да се сигурно решити, али остаје други део где се може само боље или слабије погодити вероватноћа али се не може доћи до сигурног одговора.

9.

Да би задовољило све жеље и потребе корисника, у издању једног ономастичког списка из тефтера треба да постоје различите фазе и пројекције⁵:

1. Факсимил, јасна фотографска репродукција. Тиме се обезбеђује доступност споменика другим оријенталистима и палеографима и критичка провера поступка приређивача.

2. Графичко дешифровање и препис, као резултат палеографског дела посла. То значи препознавање словних фигура и лигатура, идентификација дијакритика које је употребио писар, а онда препис, предочавање нађенога нормалном графиком, али без икаквих необележених додатака од стране аутора издања, како би текст очувао карактер чисте репродукције података и стања у споменику, читког преписа у арабици.

2а. Транслатерација (буквална) тога текста, уз превођење пропратног турског текста, битно би проширила круг корисника. Колико год транслитерација била изван обичаја оријенталистике, тек би она увела споменик у опште ономастичке изворе и омогућила да даљи посао на тумачењу и интерпретацији грађе не буде везан само за оријенталисте. Ономастичари који нису оријенталисти у ствари би били најзаинтересованији управо за ову фазу, којом би се могли служити и без прве две,

⁵ В. и схематски приказ на приложеном цртежу, где сам указао и на граф. неутрализације које настају изостанком дијакр. тачака.

1. قورنه يوشانيچ

2. قريه قورنه يوشانيچ
ə x øøas w y ə nr w k

2a. k r øø
kwrnə ywsaøøxə

3. قريه قورنه يوشانيچ

(karçe)
3a. KWRNE YWŠANYÇE

(село)
4. Горња Јошаница

س (s): S~Š
c e
ك (k): K~F
k (r) φ

ر (r): R~Z~Ž
p z ž
ح (x): X~Ç~C
x ç c
ç (ç,ç)

ø (ø): B~P~T~N~Y
b p t n j
h

као што се служимо глагољским споменицима издатим у ћириличној транслитерацији.

3. Стандардна нормализација у арабици, успостављање дијакритичких знакова које је писар изоставио или упрошћено применио. Ова је фаза више практичног него научног значаја, јер у ствари значи само примену и предочавање онога што истиче из поступака под 2 и 4. Транслитерација (3а) и овде би омогућила неоријенталистима да прате цео поступак, али нема онај значај као под 2а.

4. Транскрипција, лексичко идентификовање имена, утврђивање како је гласило име које је писар записао или симболизовао у неадекватној графици. С овим су скопчана сложена испитивања, убикација топонима, упознавање хронологије и географије ономастичких типова и фонетских и других структуралних појава које се одражавају на именима итд. Јасно је да ће се у овом послу поступно напредовати, зависно од општег развоја стручног апарата и ономастичке обраде. Поступак је ипак тесно повезан с претходним фазама, и саму графичку реконструкцију (а поготово нормализацију) приређивачи издања често врше на основу тога што су погодили (ако су погодили) које име записује писар. Приређивач издања ће, дакле, неизбежно урадити велики део овог поступка, али је исто тако неизбежно да ће његова обрада у знатној мери бити прелиминарна.

Тешкоће и неизвесности о којима сам говорио никако не треба схватити као генералну неверицу у употребљивост ономастичке грађе из тефтера. Има велики број имена за која је читање потпуно сигурно, било захваљујући топографској убикацији било јасноћи записа и одсуству лексема са којима би могло доћи до мешања, неутрализације. Са потребним опрезом третирана, ономастичка грађа из тефтера може бити драгоцен извор, а без тога опреза неминовно би одвела у лингвистичке и друге заблуде и мистификације.

Београд

Митар Пешикан

Resumé

Mitar Pešikan

SUR LA POSSIBILITÉ DE L'EMPLOI DES ÉLÉMENTS ONOMASTIQUES DES CADASTRES TURCS

Reconnaisable aux orientalistes qui publient un riche matériel onomastique des cadastres turcs, l'auteur examine les problèmes de l'identification précise des noms.

En s'adressant aux slavistes il présente dans la translittération (ad hoc) le matériel originel. Il prête son attention surtout au matériel contenu dans „Le cadastre de l'an 1485 de Sandjak de Shkoder” (S. Pulaha, Tirana

1974), dont l'appareil de publication (les reproductions, les registres) ouvre la voie de discours même aux linguistes non-orientalistes; une partie de matériel l'auteur compare avec la transcription des mêmes noms qui était réalisée par B. Djurdjev.

L'auteur propose un certain nombre de corrections de la transcription accomplie. Il pense que pour une identification précise des noms des cadastres un travail interdisciplinaire est nécessaire, et cela en collaboration des slavistes qui s'occupent de l'onomastique. Il est pour cette méthode de translittération et transcription qui permettrait la réalisation d'un tel travail, et pour une différenciation plus précise des phases: 1. reproduction (ce qui était écrit par le copiste de cadastre) 2. interprétation (reconstructions hypothétiques, les décisions et les conclusions de l'éditeur).